

Møntproduktion i København 1662-1689 og Glückstadt 1671-1673

Af Michael Märcher

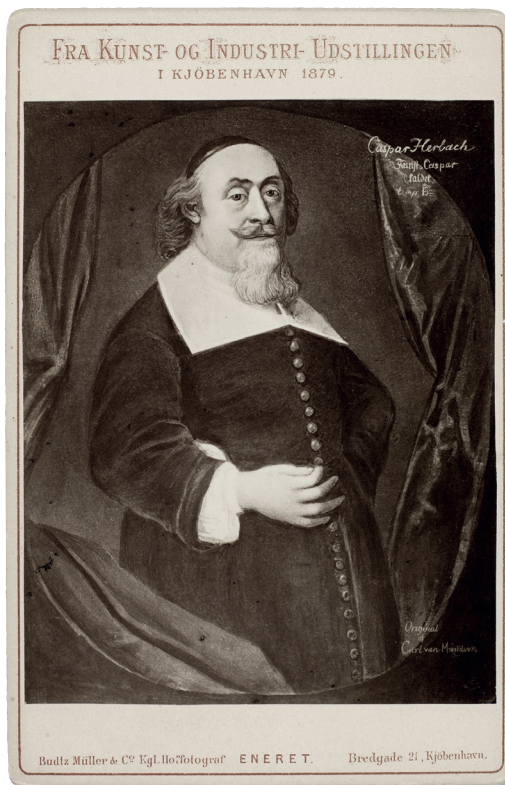
Sven Aagaard har ydet adskillige væsentlige bidrag til nordisk numismatik, se bibliografien opstillet af Preben Nielsen side 79-81. Man kan især fremhæve mikroskop-tegnemetoden (MDTM), de to bøger samt en mængde artikler, der i detaljer kortlægger dansk-norske møntgrupper fra midten og anden halvdel af 1600-tallet. På grund af sidstnævnte har jeg i anledning af Svens 70-års dag den 9. juni 2015 valgt at publicere regnskabstal med videre for en væsentlig del af de københavnske udmøntninger i perioden 1662-1689 (tabel 1). Udgivelsen fokuserer på at stille materiale til rådighed for Svens og andres studier af perioden. Den knytter an til en tidligere opstilling¹ af materiale for 1690'ernes København.

Der findes forskellige kilder til omfanget af udmøntninger i København i den relevante periode, og for eksempel Axel Nielsen og Julius Wilcke har tidligere publiceret oversigter.² Jeg har af tids- og omfangsmæssige hensyn begrænset mig til at uddrage oplysninger fra fire arkivpakker fra Rentekammerarkivet i Rigsarkivet.³ Jeg anser de fire pakker for tilsammen at være den vigtigste arkivgruppe til periodens københavnske udmøntninger. Valget betyder dog, at en række udmøntninger/forhold/detaljer ikke er dækket. Det er desuden velkendt⁴, at en del regnskaber og regnskabsmateriale fra perioden ikke er bevaret, så visse udmøntninger slet ikke kan præsenteres på denne måde, men må kortlægges på anden vis for eksempel ved brug af andet skriftligt kildemateriale og/eller stempelstudier. Således er især udmøntninger af guldmønter, speciedalere samt en stor del af møntmester Gotfred Krygers produktion ikke omfattet, men der er også andre lakuner, hvilket fremgår, når oversigterne sammenlignes med periodens møntrækker.

Sammenligninger samt diskussion af forskellige regnskabstal hos for eksempel Julius Wilcke, Axel Nielsen og denne oversigt er der ikke plads til her. Ofte er forskellene mindre og skyldes: a) forskellige afrundinger, b) at udmøntninger fra starten af et år er henregnet til enten start- eller slutåret for udmøntningen eller c) om møntningsafgiften er indregnet eller ej. Jeg inkluderer afgiften i mine tal, da det efter min forståelse af regnskaberne er den angivelse, hvor vi kommer tættest på det absolutte tal for den samlede udmøntning.⁵ Yderligere så følger jeg den enkelte ædelmetalsmelting indtil den er udmøntet. Derfor er udmøntninger, som er startet i et år (primært i december) men først afsluttet i det følgende kalenderår (primært januar) hos mig anført som hørende til smelt-

Artiklen er tilegnet Sven Aagaard på 70-årsdagen den 9. juni 2015.

Kunsthåndværker og møntmester Caspar Herbach (ca. 1600-1664). I Det Kongelige Biblioteks portrætsamling findes dette kort fra fotograf Budtz Müller & Co. med gengivelse af Carl van Manderns maleri.

ningsåret, mens det hos for eksempel Wilcke ofte er gjort modsat. Andre gange er forskellene på tallene markant afvigende, fordi der er brugt forskelligt arkivmateriale til beskrivelse af samme udmøntninger, og nogle gange har kun den ene part fundet egnet arkivmateriale. Desuden gælder det hos alle, at der er mulighed for misforståelser/mistolkninger af kildematerialets angivelser – det er ikke alt sammen entydige regnskabsopstillinger. I mange af (del)regnskaberne er produktionen ikke angivet i summer i rigsdaler eller antal styk for den sags skyld. Derimod angives det ofte, hvor mange rensede blanketter⁶ eller hvor mange bruttomark af en bestemt legering, der er udmøntet. Det betyder, at rigsdalerssummerne må beregnes.⁷ Derfor kan der opstå forskelle på angivelserne hos forfattere. Desuden betyder det, at de angivne summer sjældent kan opfattes som fuldkommen præcise. Det er beregnede værdier, hvor afrundinger og produktionsmæssige forhold giver en lille smule usikkerhed – formentlig og forhåbentlig generelt under 1%.

Jeg har som nævnt begrænset mig til fire arkivpakker, hvorfor en del udmøntninger slet ikke er med her. Som det fremgår af tabel 1 har jeg fra de fire pakker forsøgt at udtrække flere oplysninger end blot selve værdisummen af udmøntninger per år. Der er også dukket nye udmøntningstal frem blandt andet for 1663 og 1680.

Årstallet 1662 er valgt, da en af arkivpakkerne starter med det år. Den pakke indholder også lidt materiale om udmøntningerne i Glückstadt. Da kroneudmøntningen i Glückstadt også har Svends særlige interesse, er der afslutningsvis opstillet en oversigt (tabel 4) over den udmøntning for perioden september 1671 til december 1673. Som nævnt er en stor del af regnskabsmaterialet bag Gotfred Krygers møntproduktion ikke bevaret. Der kompenseres lidt herfor ved udgivelse af Rentekammerets kontrakt med ham om Mønten i København fra 1671. Kontrakten indeholder blandt andet oplysninger om opbevaring og sikring af den aktive stempelpulje – efter min opfattelse er det nyt og måske også lidt overraskende, at stemplerne – ganske vist låste – måtte blive siddende i presserne om natten. Desuden har det været muligt at opstille visse regnskabstal for Krygers virke i København fra ca. juli 1676 til ca. marts 1677. De er angivet i tabel 2-3, er muligvis ikke komplette for den angivne periode og skal under alle omstændigheder benyttes med lidt større forbehold end tallene i tabel 1.

Contract med Möntemester Krüger om Kiöbenhaufns Mönt.⁸

Giör alle witterlig, att efftersom hans kongl: maytt: woris allernaadigste Herre och Konning, saa wed dend det kongelige Commercij Collegio allernaadigst gifuit Instruction, saa ochsaa wed dend sidst udgangen Mynt Reglement, allernaadigst os Committerit hafuer, nöye Inspection och Paasigt paa Möntwessenit at hafue, da effterdi hans kongl: maytt: allernaadigst behaget, Gottfrid Krüger for Möntemester her i Kiöbenhaufn paa nye jgien at bestille.

Da hafuer det kongelige Commercij Collegium paa höistbemelte kongl: maytts: allernaadigste widere Ratification, med for[bemelte] Gotfrid Krüger Möntemester om Mönthen her i Staden contrahærit saaledis at hand Metallet sig sellffuer shall forsschaffe och alle Omkostning /: Wardinens Lön undtagen :/ sellffuer bekostige och paa sig tage, derimod maa hand Profiten och sellff igien nyde, undtagen atten Schilling Dansche, som hand aff huer March fin Söllff hand formynter i halfue och heele Slette Daler, saa och aff Marchstöcher

Fig. 1

Fig. 2

Fig. 3

Fig. 4

Fig. 5

Fig. 6

Fig. 7

Fig. 8

Fig. 9

Fig. 10

Fig. 1. 2 skilling 1662. Sven Aagaard: *Beskrivelse af Frederik III's danske 2 skillinge 1648-70*, "Numismatisk Rapport", 1996, 59-107, T53. 1,03 og 1,04 gram. KP 1656.1271-1272. Købt fra direktør Hans Henrik Schou (1858-1932) i 1927. Samlingen købte 2.174 dansk-norske, inklusiv Dansk Vestindien, Oldenburg og Trankebar, mønter fra perioden 1448-1856 for 9.279 DKK af Schou. Alle illustrerede mønter er produceret i København, hvis ikke andet angives. Alle mønter har vilkårlig stempelstilling, hvis ikke andet angives. Alle mønterne findes i hovedsamlingen hos Nationalmuseet, Den kgl. Mønt- og Medaillesamling..

Fig. 2. 2 skilling 1663. Aagaard 1996, T53. 1,07 gram. GP 1813. Mønten er én af de 63 småmønter fra Havekostfundet ("Blätter für Münzfreunde", 1903, spalte 3.647ff.), som samlingen modtog i 1926 som gave fra kunstmaler Erwin Nöbbe, Flensborg (1882-1948).

Fig. 3. 2 skilling 1664. Aagaard 1996, T58. 1,08 gram. GP 2890 (Axel Ernsts efterladte samling).

Fig. 4. 2 skilling 1665. Aagaard 1996, T55. 1,12 gram. GP 1813 (se fig. 2).

Fig. 5. 1 skilling 1665. Sven Aagaard: *Beskrivelse af Frederik III's danske 1 skillinge 1648-68*, "Numismatisk Rapport", 1997, 187-213, T17. 0,93 gram, B 643. B hentyder til: "Beskrivelse over Danske Mynter og Medailler i Den Kongelige Samling", København 1791, og mønten var i samlingen, da det værk udkom.

Fig. 6. 2 skilling 1666. Aagaard 1996, T60. 1,11 gram. B 718 (se fig. 5).

Fig. 7. Krone 1667. Sven Aagaard: "Frederik III Kronemønt København 1651-1670", København 2004, T96. 21,95 gram. 270°. KP 1715.84. Købt 1929 fra museumsinspektør Peter Haubergs (1844-1928) samling.

Fig. 8. 2 mark 1666. Aagaard 2004, T150. 10,29 gram. 0°. B 683a. Stammer fra museumsinspektør Ole Devegges (1772-1847) samling nr. 2588. Ang. Devegges gave til samlingen, se Michael Märcher: "hvad endnu er skeet er mere for Publikum end for Videnskaben" – Det Kongelige Mynt- og Medaille-Cabinet 1832-42, Nordisk Numismatisk Årsskrift 2003-2005, 2008, 167-227, s. 199f.

Fig. 9. 4 mark 1667. Aagaard 2004, T105. 22,00 gram. 90°. FP 422. Mønten er fra et skattefund med 377 mønter nedlagt i 1670'erne, fundet 1878 i Kildegade, Horsens.

Fig. 10. 2 mark 1667. Aagaard 2004, T157. 11,08 gram. 270°. B 750b. Fra Devegges samling (se fig. 8).

schall til huer Gangh richtigen erlegge, efftersom hand uden widere Anordnung ingen anden Mynt maa slaa, mens naar hannem anbefalis noget andet at mönte, da schal om Afgifften deraff först med hannem accorderis, undtagen Ducater och Specie Rixdrlr, som hannem for ingen Affgift at mönte, bewilget, och schall denne Contract jt Aar w=röggellig worde holden, nemlig fra Michaelis indewerende Aar, till Michaelis 1672. Och huilchen aff Parterne iche da lenger wil til denne Contract forbunden were, schal wi huer anden det jt fierding Aar forud tillsige; Jlige tilladis hannem allt Söllff och Gulld, sambt andre Materialier och Instrumenter, som hand til Möntwerckett behöfuer, tholldfri och w=behindret at maa lade her indföre, saa och hannem saauel hans Betientere for alle borgerlige Onera [=byrder/afgifter] som Jndquartering, Byens Bestillinger och andet were befriet.

Schrot och Korn udi Mönten schall hereffter were saaledis: Ducater schall holde 23 Karat 6 Grän 67 Stöcher paa en Cöllnisch March, dobbeltt och halfue Ducater al advenant [-tilsvarende].

Specie Rixdaler schall were 14 lödig og 8 3/32 Stöcher paa en Marck. Kommer een March fiin 9¼ Rdr: halfue och heele örter al advenant lige goed och wigtig [=vægtig] effter deris Priiss och Werdi.

Croner eller Slettedaler schall holde 10¾ Lod eller 10 Lod 13½ Grän [=gren] 10½ Stöche paa en March, kommer saa en March fiin 10 Rdr: 2½ Mark.

Halfue Croner, Marckstöcher, och halfue Marchstöcher i lige godhed werd och Wegt effter deris Valeur.

Fire Schilling Stöcher 7½ löddig 120 Stöcher paa Marchen, kommer saa en March fiin 10 Rdr 4 Marck.

Tou Schilling Stöcher 6½ lödig 214½ Stöcher paa en Marck, kommer saa en March fiin 11 Rdr:

En Schilling Stöcher 4 lödig 288 Stöcher paa en Marck. Kommer saa en March fiin 12 Rdr:

Smeltingen schall altid schee i Wardinens Neruerellsse, och schall hannem iche tillat were nogen Specie Rixdaler at omssmelte, mens allene sig betiene aff huad Söllff hand her ind forschrifuer, heller huad andet giort Söllff hand opkiöbe kand. Naar Pengene ere möntid schall hand alltid lade dennem aff Wardinen pröfue om de ere rigtig i deres Skrot och Korn. Wed Möntid schall alltid holddis it Schrin, hvortil Wardinen schall hafue Nögelen, vdi huilchen Stemplene schal altid henleggis naar hand hafuer afmöntid, indtil de til samme Sort igien behöffuis. Och effterdj vdi Schruemönten Stemplerne worde fastsatt, da schall itt Laas holddis for samme Schruewerch, at det iche kand brugis, naar det er forlaasset, huortil da Wardinen altid schall hafue Nögelen, och saadant om Afftenen tillslutte, och om Morgenene igien aabne, jndtil aff samme Sort gandsche er affmöntid, da schall Stemplene udtagis, och i Schrinet henleggis som for er meldt, thil witterlighed hafuer wi dette med woris egenn Hinder underschreffuit, och dett Collegy Sigil heneden forretrögt, Actum Hafniæ den 11 September Anno 1671.

Offunschreffne respective det kongl: Commercy Collegy Instrux och Contract hafuer Jeg Underschreffne in orriginali til mig annammit, och for obligerer mig fast och w=brödeligen at holde och effterkomme, saauit mig deri anbefalis och mig vedkommer.

Hafniæ d: 19 Septembr: A^o 1671.

Gotfrid Kryger Mi [Manu propria =med egen hånd]

Fig. 11. 4 mark 1671. Sven Aagaard: *Beskrivelse af Christian V's københavnske kronemønt 1671-92*, "Numismatisk Rapport", 1998, 55-103, T5. 21,23 gram. 0°. GP 2890 (se fig. 3).

Fig. 12. Glückstadt 4 mark 1673. Holger Hede: "Danmark og Norges mønter 1541-1814-1977", København 1978, nr. 121. 180°. 22,11 gram. GP 2890 (se fig. 3).

Fig. 13. Dukat 1681. Hede 1977, nr. 10. 3,46 gram. 270°. B 234a (se fig. 5).

Fig. 14. 4 mark 1681. Aagaard 1998, T28. 22,37 gram. 90°. GP 3086.136. En blandt 25 mønter modtaget 1970, som stammer fra dyrlæge C.D. Vebæks samling. Se "Oslo Mynthandel Auktion nr. 67", 2011, s. 50.

Fig. 15. 2 mark 1682. Aagaard 1998, T31. 11,07 gram. 90°. B 272 (se fig. 5).

Fig. 16. 4 mark 1685. Aagaard 1998, T33. 21,96 gram. 180°. KP 1520. Auktionskøb 1921, fra Julius Wilckes (1875-1951) samling.

Fig. 17. 2 mark 1686. Aagaard 1998, T47. 10,95 gram. 180°. B 337 (se fig. 5).

Fig. 18. 2 skilling 1686. Hede 1978, nr. 84. 1,14 gram. 180°. B 347a. Fra Devegges samling (se fig. 8).

Fig. 19. 1 skilling 1686. Hede 1978, nr. 85. 0,81 gram. 0°. KP 1656.1708 (se fig. 1).

Fig. 20. 1 hvid 1686. Hede 1978, nr. 87. 0,51 gram. 0°. B 353 (se fig. 5).

Fig. 11

Fig. 12

Fig. 14

Fig. 16

Fig. 13

Fig. 15

Fig. 17

Fig. 18

Fig. 19

Fig. 20

Tabel 1. København.

1	2	3	4	5	6
11/3-1662	17/1-1663	2 skilling	21	Ca. 15.503	*
17/1-1663	27/11-1663	2 skilling	24	Ca. 21.055	*
6/3-1663	27/11-1663	2 skilling?	14	Ca. 12.822 (hvis 2 skillinger med brutto- vægt 1,218 g)	Producerede rensede blanketter: 3.205½ mark svarende til ca. 749,622 kg. På baggrund af møntregnskaberne: Formentlig udmøntet i 2 skilling under møntmester Johan Stichmann, men regnskabet ikke afsluttet på grund af hans død i oktober 1663.
28/11-1663	10/11-1664	2 skilling	16	23.062,72	Møntmester Caspar Herbach.
6/12-1664	2/1-1665	1 skilling	1	Ca. 620	Møntmester Frederik Caspar Herbach. Udmøntet 232 mark 8 lod svarende til ca. 54,371 kg. Med en bruttovægt på 0,913 er det ca. 59.552 stk. eller ca. 620 rigsdaler.
26/11-1664	14/1-1665	2 skilling	2	Ca. 2.152	**
13/1-1665	12/1-1666	2 skilling	20	Ca. 19.908	**
3/1-1666	20/1-1667	2 og 4 mark	12	Ca. 5.995	***
10/9-1666	3/10-1666	2 skilling	1	Ca. 211	**
11/2-1667	24/1-1668	2 og 4 mark	13	Ca. 7.100	***
20/5-1667	20/9-1667	2 skilling	2	Ca. 1.700	**
20/1-1668	24/1-1669	2 og 4 mark	13	Ca. 5.566	***
3/4-1668	10/5-1668	2 skilling	1	Ca. 741	**
21/1-1669	30/12-1669	2 og 4 mark	13	Ca. 6.851	***
4/10-1669	8/1-1670	2 skilling	4	Ca. 1.258	**
4/1-1670	13/2-1670	2 skilling	2	Ca. 380	**
13/1-1670	12/2-1670	2 og 4 mark	2	Ca. 1.403	***
14/9-1671	29/12-1671	2 og 4 mark	25	Ca.34.758	Udmøntet finsølv: 3.336 mark 5¼ lod. Afgift: 18 skilling per mark fin = 625 rigsdaler 3 mark 6 skilling.
3/1-1672	27/3-1672	Kronemønt****	18	Ca. 30.246	Udmøntet finsølv: ca. 2.903 mark 3 lod.
3/4-1672	28/6-1672	Kronemønt	18	Ca. 26.520	Udmøntet finsølv: ca. 2.545 mark 9 lod. Afgift: 18 skilling per mark fin.
6/7-1672	27/9-1672	Kronemønt	9	Ca. 13.067	Udmøntet finsølv: ca. 1.254 mark 4 lod. Afgift: 18 skilling per mark fin.
11/11-1672	14/12-1672	Kronemønt	3	Ca. 3.119	Udmøntet finsølv: Ca. 299 mark 6 lod. Afgift: 18 skilling per mark fin.
8/2-1673	13/3-1673	Kronemønt	3	Ca. 2.536	Udmøntet finsølv: Ca. 243 mark 6 lod. Afgift: 18 skilling per mark fin.
11/4-1673	12/6-1673	Kronemønt	2	Ca. 1.843	Udmøntet finsølv: Ca. 176 mark 14½ lod. Afgift: 18 skilling per mark fin.
3/7-1673	25/8-1673	Kronemønt	4	Ca. 2.959	Udmøntet finsølv: Ca. 284 mark ½ lod. Afgift: 18 skilling per mark fin.
6/10-1673	11/12-1673	Kronemønt	5	Ca. 4.857	Udmøntet finsølv: Ca. 466 mark 4 lod. Afgift: 18 skilling per mark fin.
22/1-1674	12/3-1674	Kronemønt	8	Ca. 8.838	Udmøntet finsølv: ca. 848 mark 6 lod. Afgift: 18 skilling per mark fin.
23/11-1680	31/12-1680	2 skilling*****	10	Ca. 7.916	Formentlig udmøntet 2.110 mark 10 lod***** rensede blanketter svarende til 493,580 kg sølv. Med en bruttovægt på ca. 1,299 gram giver det ca. 379.969 stk. svarende til ca. 7.916 rigsdaler.
2/1-1681	14/6-1681	2 skilling*****	10	8.061,72	Ordre af 11/12-1680 på 6.000 rigsdaler, dertil 24% afgift samt 621,72 som kom fra 1680-skrotter (=produktionsrester: gennemhullede/udstansede tene).

1	2	3	4	5	6
3/1-1681	3/1-1681	Dukater	1	Ca. 677,33	10 mark 1¾ lod holdende 23 karat 6 gren til 67 stk. på marken brutto.
21/1-1681	30/5-1681	Kronemønt	23	51.500,00	Ordre af 11/12-1680 på 50.000 rigsdaler, dertil 3% afgift.
29/1-1681	17/6-1681	1 skilling	3	1.440	Ordre af 11/12-1680 på 1.000 rigsdaler, dertil 44% afgift.
18/3-1681	18/3-1681	Dukater	1	Ca. 294,22	4 mark 6 lod holdende 23 karat 6½gren til 67¼ stk. på marken brutto.
1/7-1681	31/12-1681	Kronemønt	23	51.500,00	Ordre af 27/6-1681 på 50.000 rigsdaler, dertil 3% afgift.
10/7-1681	26/10-1681	2 skilling*****	7	5.605,14	Ordre af 27/6-1681 på 6.000, men siden ordre om at holde inde. Udmøntet 4.520,26 rigsdaler + 24% afgift.
10/8-1681	30/8-1681	1 skilling	2	922,64	Ordre af 27/6-1681 på 1.000, men siden ordre om at holde inde. Udmøntet 640,72 rigsdaler + 44% afgift.
30/1-1682	31/12-1682	½ og 1 kroner	44	103.000	Ordre af 25/1-1682 på 100.000 rigsdaler, dertil 3% afgift.
29/7-1682	29/7-1682	Dukater	1	Ca. 175 7/8	Forside med portræt, bagside med Frederiksborg i Guinea. 42 lod holdende 23 karat 6gren til 67 stk. på marken brutto.
11/9-1683	11/9-1683	Dukater	1	403½	Udmøntet 6 mark holdende 23 karat 6 gren til 67¼ stk. på marken brutto.
12/3-1684	12/3-1684	Dukater	1	117¼	Udmøntet 1 mark 12 lod holdende 23 karat 5½gren til 67 stk. på marken brutto.
20/4-1684	15/10-1684	Kronemønt	27	59.990	Udmøntet efter ordre af 10/4-1684. Afgiften var 12 skilling lybsk per mark fin. Udmøntet ca. 5.758 mark finsølv svarende til ca. 1.346,537 kg. I kroner med en finvægt på ca. 14,964 g ca. 89.985 stk.
17/12-1684	17/12-1684	Dukater	1	167½	Udmøntet 2 mark 8 lod holdende 23 karat 7 gren til 67 stk. på marken brutto.
17/3-1685	31/12-1685	¼, ½ og 1 kroner	31	Ca. 52.578	Udmøntet efter ordre af 9/3-1685. Afgift: var 12 skilling lybsk per mark fin. Udmøntet ca. 5.046 mark 9 lod finsølv svarende til ca. 1.180,164 kg. I kroner med en finvægt på ca. 14,964 g ca. 78.867 stk.
26/4-1686	15/1-1687	½ og 1 kroner	42	Ca. 100.027	Udmøntet efter ordre af 17/4-1686. Udmøntet ca. 9.600 mark 13 lod finsølv svarende til ca. 2.245,198 kg. I kroner med en finvægt på ca. 14,964 g ca. 150.040 stk.
11/6-1686	23/12-1686	2 skilling**	7	Ca. 4.984	Udmøntet efter ordre af 17/4-1686. Udmøntet ca. 428 mark 10 lod finsølv svarende til ca. 100,236 kg. I 2 skillinge med en finvægt på ca. 0,419 g ca. 239.227 stk.
4/8-1686	29/12-1686	1 skilling	5	Ca. 2.003	Udmøntet efter ordre af 17/4-1686. Udmøntet ca. 171 mark 14 lod finsølv svarende til ca. 40,194 kg. I 1 skillinge med en finvægt på ca. 0,209 g ca. 192.315 stk.
16/8-1686	29/1-1687	½ skilling	6	Ca. 1.989	Udmøntet efter ordre af 17/4-1686. Udmøntet 171 mark 7 lod finsølv svarende til ca. 40,092 kg. I ½ skillinge med en finvægt på ca. 0,105 g ca. 381.824 stk.
17/9-1686	7/1-1687	Hvid	4	Ca. 992	Udmøntet efter ordre af 17/4-1686. Udmøntet ca. 85 mark 8 lod finsølv svarende til ca. 19,997 kg. I hvide med en finvægt på ca. 0,070 g ca. 285.674 stk.
13/6-1689	19/12-1689	½ og 1 kroner	25	Ca. 37.668,30	Udmøntet 3.615 mark 8 lod finsølv svarende til ca. 845,503 kg. I kroner med en finvægt på ca. 14,964 g ca. 56.502 stk.

* Møntmester Johan Stichmanns udmøntning af 2 skilling 11/3-1662 til 27/11-1663 er ét regnskab med 45 udmøntninger på i alt 36.588 rigsdaler.

** Møntmester Frederik Caspar Herbachs udmøntning af 2 skilling 26/11-1664 til 13/2-1670 er ét regnskab med i alt 32 udmøntninger på i alt 6.587 mark 12 lod (hvide plader) svarende til 1.540,578 kg. Med en bruttovægt på 1,218 gram giver det ca. 1.264.843 stk. svarende til ca. 26.351 rigsdaler.

*** Møntmester Frederik Caspar Herbachs udmøntning af 2 og 4 mark 3/1-1666 til 13/2-1670 er ét regnskab med i alt 53 udmøntninger på i alt 3.845 mark 2 lod (hvide plader) svarende til ca. 899,202 kg svarende til ca. 26.916 rigsdaler.

**** Kronemønt: 8 skilling samt 1, 2 og 4 mark.

***** I møntprotokollen angivet som 1 skilling lybsk.

***** Heraf havde 1.268 mark en lødighed på 4 lod 9 gren, 647 mark 6 lod havde en lødighed på 4 lod 8½ gren og 195 mark 4 lod havde en lødighed på 4 lod 8 gren.

Tabel 2. Gotfred Krüger i København.

Startdato 1676	Slutdato 1676	1 skilling (rigsdaler)	2 skilling (rigsdaler)	4 mark (rigsdaler)	Færdige penge (mark)
11/7	15/7			Ca. 1.414	202
12/7	21/7	Ca. 229			86½
27/7	4/8			Ca. 1.169	167
5/8	15/8			Ca. 1.323*	189
24/8	31/8	Ca. 286			108
4/9	9/9			Ca. 1.743	249
16/9	22/9			Ca. 2.380	340
23/9	28/9	Ca. 291			110
5/10	13/10		Ca. 911		243
12/10	17/10			Ca. 2.450	350
17/10	24/10		Ca. 1.069		285
18/10	22/10	Ca. 354			134
23/10	28/10	Ca. 386			146
31/10	8/11	Ca. 370			140
4/11	11/11			Ca. 1.729	247
8/11	17/11	Ca. 288			109
18/11	23/11			Ca. 1.281	183
24/11	29/11			Ca. 1.323	189
28/11	7/12		Ca. 881		235
9/12	16/12			Ca. 2.023	289
15/12	21/12			Ca. 1.260	180
19/12	30/12	Ca. 432			163½
		Ca. 2.636	Ca. 2.861	Ca. 18.045**	

* Kronemønt, pålydende ikke angivet. Senere oversigt i arkivpakken antyder udelukkende 4 mark, men bemærkelsesværdigt, at denne udmøntning som den eneste ikke angiver slettedaler, blot kronemøntlødighed. Måske 1 marken 1676 hører til her.

** I samlet samtidig udregning i arkivpakken fås 18.102 (som Axel Nielsen) ud fra finsølv-mængden.

Tabel 3. Gotfred Krüger i København.

Startdato 1677	Slutdato 1677	1 skilling (rigsdaler)	4 mark (rigsdaler)	Færdige penge (mark)
4/1	10/1	Ca. 251		95
11/1	17/1		Ca. 1.589	227
16/1	25/1	Ca. 257		97
9/2	19/2		Ca. 1.687	241
20/2	28/2	Ca. 267		101
8/3	17/3		Ca. 1.547	221
19/3	26/3	Ca. 275		104
		Ca. 1.050	Ca. 4.823	

Tabel 4. Kronemønt. Glückstadt sept. 1671 – dec. 1673

1	2	3	4	5	6
13/9-1671	22/12-1671	4 mark	11	Ca. 12.837	Udmøntet finsølv: ca. 1.232 mark 2 mark. *
5/1-1672	12/4-1672	4 mark	10	Ca. 12.063	Udmøntet finsølv: ca. 1.157 mark 14 lod. *
18/4-1672	25/6-1672	4 mark	14	Ca. 22.244	Udmøntet finsølv: ca. 2.135 mark 2 lod. *
16/7-1672	12/10-1672	4 mark	11	Ca. 12.291	Udmøntet finsølv: ca. 1.179 mark 13 mark. *
19/10-1672	31/12-1672	4 mark	11	Ca. 17.056	Udmøntet finsølv: ca. 1.637 mark 3 mark. *
20/1-1673	4/4-1673	4 mark	13	Ca. 18.771	Udmøntet finsølv: ca. 1.801 mark 12 mark. **
11/4-1673	11/7-1673	4 mark	3	Ca. 3.435	Udmøntet finsølv: ca. 329 mark 11 mark. **
2/8-1673	2/10-1673	4 mark	11	Ca. 24.533	Udmøntet finsølv: ca. 2.354 mark 14 mark. **
8/10-1673	19/12-1673	4 mark	13	Ca. 38.844	Udmøntet finsølv: ca. 3.728 mark 9 mark. **

* Afgift 24 skilling på marken fin.

** Afgift 20 skilling på marken fin.

1 Michael Märcher: Kilder til ansættelsen af Anton Meybusch og 1690'ernes udmøntninger i København, *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, 2012, 141-146.

2 Axel Nielsen: *Specier Kroner Kurant. En studie over den faldende rigsdalerværdi i Danmark i tiden 1671-1726*, København 1907, genoptrykt 1973; J. Wilcke: *Møntvæsenet under Christian IV og Frederik III 1625-1670*, København 1924.

3 *Københavnske (tildels glückstadtske) møntregnskaber 1662-1684; Brudstykker og ekstrakter af mønt- og smeltebøger 1676-1767; Københavnske møntprotokoller 1680-1682; Københavnske møntprotokoller 1682-1692.*

4 Se generelt Niensens og Wilckes udmøntningsoversigter samt deres bemærkninger dertil om ikke-bevaret materiale i værkerne nævnt i note 2.

5 Det er en vigtig, men ikke den eneste, årsag til, at mine tal til tider afviger fra Axel Niensens. Han har for eksempel 50.000 rigsdaler, hvor jeg har 51.500 rigsdaler, fordi jeg opfatter afgiften som udmøntet – og derfor er den del af den samlede produktionssum.

6 I kildematerialet kaldes rensede blanketter for hvide plader. For yderligere om hvidkogning og rensning se Michael Märcher: *De kongelige møntsteder i Altona og København 1813-1873. Teknik og produktion*, Odense 2012, 134-137.

7 Jeg har regnet den kølnske vægtmark til 233,855 gram og anvendt udmøntningsformlerne angivet i Holger Hede: *Danmarks og Norges mønter 1541-1814-1977*, 3. rev. udg., København 1978. Ved vægtangivelser i skemaerne har jeg generelt udeladt vægtangivelser på under 1 lod. 1 mark = 16 lod.

8 Rigsarkivet, *Københavnske (tildels glückstadtske) møntregnskaber 1662-1684*. Udgivelsen sker bogstavret, men kun navneord og egennavne skrives med stort begyndelsesbogstav. Tegnet for mark skrives ud til Marck.